

Lege privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz Yeri)

Călăuzindu-se de principiile Constituției Republicii Moldova;

manifestînd bunăvoință și năzuind de a păstra bunele relații dintre popoare care s-au construit timp de secole;

în scopul satisfacerii necesităților naționale și păstrării identității naționale a găgăuzilor, dezvoltării lor plene și multilaterale, prosperării limbii și culturii naționale, asigurării sinestatorniciei politice și economice;

ținînd cont de faptul că purtătorul inițial al statutului Găgăuziei (Gagauz Yeri — locul unde trăiesc găgăuzii) este poporul găgăuz puțin numeros, care locuiește compact pe teritoriul Republicii Moldova;

acordînd prioritate drepturilor omului, înțelegînd necesitatea îmbinării intereselor general-umane cu cele naționale;

reiterînd egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor care locuiesc în unitatea teritorială autonomă ce se formează indiferent de naționalitate și de alte indicii,

Parlamentul Republicii adoptă prezenta lege.

Art. 1 — (1) Găgăuzia (Gagauz Yeri) este o unitate teritorială autonomă cu un statut special care, fiind o formă de autodeterminare a găgăuzilor, este parte componentă a Republicii Moldova.

(2) Găgăuzia soluționează de sine stătător, în limitele competenței sale, în interesul întregii populații, problemele dezvoltării politice, economice și culturale.

(3) Pe teritoriul Găgăuziei sînt garantate toate drepturile și libertățile prevăzute de Constituția și legislația Republicii Moldova.

(4) În cazul schimbării statutului Republicii Moldova ca stat independent poporul Găgăuziei are dreptul la autodeterminare externă.

Art. 2. — Găgăuzia este administrată în temeiul Constituției Republicii Moldova, prezentei legi și altor legi ale Republicii Moldova (cu excepțiile prevăzute de prezenta lege), Regulamentului Găgăuziei și actelor normative ale

Adunării Populare (Halc Toplușu) a Găgăuziei care nu vin în contradicție cu Constituția și legislația Republicii Moldova.

Art. 3. — (1) Limbile oficiale ale Găgăuziei sînt limbile moldovenească, găgăuză și rusă. Pe teritoriul Găgăuziei este garantată funcționarea, alături de limbile oficiale, și a altor limbi.

(2) Corespondența cu autoritățile administrației publice ale Republicii Moldova, cu întreprinderile, organizațiile și instituțiile situate în afara teritoriului Găgăuziei se face în limbile moldovenească și rusă.

Art. 4. — Găgăuzia își are simbolică sa, care se folosește deopotrivă cu simbolică de stat a Republicii Moldova.

Art. 5. — (1) În componența Găgăuziei intră localitățile în care găgăuzii constituie mai mult de 50 de procente din populație.

(2) Localitățile unde găgăuzii constituie mai puțin de 50 de procente din populație pot fi incluse în componența Găgăuziei în baza voinței majorității alegătorilor, liber exprimate în cadrul referendumului local, efectuat din inițiativa a cel puțin o treime din alegătorii localității respective.

(3) Includerea localităților prevăzute la alin. (1) și (2) ale prezentului articol în componența Găgăuziei are loc în baza rezultatelor referendumului local, efectuat în fiecare localitate în parte de către Guvernul Republicii Moldova.

(4) Localitățile care au intrat în componența Găgăuziei își păstrează dreptul de a ieși din componența ei printr-un referendum local, efectuat din

inițiativa a cel puțin o treime din alegători, însă nu mai devreme de un an din momentul intrării în componența Găgăuziei.

Art. 6. — Pămîntul, subsolul, apele, regnul vegetal și cel animal, alte resurse naturale, bunuri mobile și imobile, aflate pe teritoriul Găgăuziei, sînt proprietate a poporului Republicii Moldova și constituie totodată baza economică a Găgăuziei.

Art. 7. — Autoritatea reprezentativă a Găgăuziei este Adunarea Populară, investită cu dreptul de a adopta acte normative, în limitele competenței sale.

Art. 8. — (1) Adunarea Populară a Găgăuziei este aleasă în circumscripții teritoriale prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat pentru un mandat de 4 ani.

(2) Componența numerică a Adunării Populare se constituie astfel: un deputat de la 5 mii de alegători cu condiția ca fiecare localitate să aibă cel puțin un deputat.

(3) Deputat în Adunarea Populară poate fi cetățeanul Republicii Moldova care a împlinit vîrsta de 21 de ani și în momentul efectuării alegerilor locale locuiește pe teritoriul circumscripției teritoriale (localității) pe care o va reprezenta.

Art. 9. — Calitatea de deputat salarizat în Adunarea Populară a Găgăuziei este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite de alte autorități locale, instituții publice și structuri antreprenoriale.

Art. 10. — (1) Adunarea Populară a Găgăuziei la prima sa ședință alege Pre-

ședintele Adunării Populare (Halc Toplușu Bași), vicepreședinții, Prezi-diul și aprobă Regulamentul Adunării Populare.

(2) Unul dintre vicepreședinții Adunării Populare este ales din rândul deputaților de altă origine etnică decât cea găgăuză.

Art. 11. — (1) Adunarea Populară a Găgăuziei adoptă legi locale. în limitele competenței sale. cu votul majorității deputaților aleși.

(2) Regulamentul Găgăuziei se adoptă cu votul a două treimi din deputații aleși.

Art. 12. — (1) De competența Adunării Populare ține adoptarea actelor normative a căror executare este obligatorie pe teritoriul Găgăuziei, și adoptarea Regulamentului Găgăuziei.

(2) Adunarea Populară adoptă legi locale în următoarele domenii:

- a) știință, cultură, învățământ;
- b) gospodărie comunală și de locuințe, urbanistică;
- c) ocrotire a sănătății, cultură fizică și sport;
- d) activitatea bugetar-financiară și fiscală locală;
- e) economie și ecologie;
- f) relații de muncă și asistență socială.

(3) În afară de aceasta, de competența Adunării Populare țin:

- a) soluționarea în condițiile legii a problemelor organizării teritoriale a Găgăuziei, stabilirii și modificării categoriei localităților, a hotarelor raioanelor, orașelor și satelor, denumirilor lor;

b) participarea la promovarea politicii interne și externe a Republicii Moldova în problemele care privesc interesele Găgăuziei:

c) stabilirea modului de organizare și de activitate a autorităților administrației publice locale a Găgăuziei și a asociațiilor de cetățeni, cu excepția partidelor și altor organizații social—politice:

d) fixarea, organizarea și efectuarea alegerilor de deputați în Adunarea Populară și aprobarea componenței Comisiei Electorale Centrale pentru efectuarea alegerilor, fixarea alegerilor pentru autoritățile administrației publice locale din Găgăuzia:

e) efectuarea referendumului local în problemele ce țin de competența Găgăuziei;

f) aprobarea regulamentului privind simbolică Găgăuziei;

g) stabilirea titlurilor de onoare și aprobarea distincțiilor;

h) examinarea chestiunii și înaintarea în Parlamentul Republicii Moldova a inițiativei privind decretarea stării excepționale pe teritoriul Găgăuziei și instituirea formei speciale de administrare, în acest caz, în interesul securității și protecției locuitorilor Găgăuziei:

i) dreptul de a se adresa, în condițiile legii, Curții Constituționale a Republicii Moldova pentru a anula actele normative ale autorităților legislative și executive care lezează împuternicirile Găgăuziei.

(4) În cazul în care Curtea Constituțională a Republicii Moldova declară nule pe teritoriul Găgăuziei actele normative ale Republicii Moldova sau

unele prevederi ale lor, relațiile juridice, apărute în urma acțiunii acestor acte normative, vor fi reglementate de către Parlament sau de către Președintele Republicii Moldova

(5) Acțiunea actului normativ contestat se suspendă pînă la adoptarea de către Curtea Constituțională a hotărîrii respective.

(6) Actele normative ale Găgăuziei care contravin Constituției Republicii Moldova și prezentei legi se declară nule.

Art. 13. — (1) Legea locală adoptată este semnată de Guvernatorul (Bașkanul) Găgăuziei în termen de 10 zile. În cazul în care Guvernatorul nu este de acord cu legea adoptată, el o restituie pentru a fi definitivată.

(2) Dacă pentru legea locală votează repetat două treimi din numărul total de deputați ai Adunării Populare, ea se consideră adoptată și urmează a fi semnată de Guvernator.

(3) Legea locală intră în vigoare la data publicării, dacă ea nu prevede altfel.

(4) Legile și hotărîrile Adunării Populare sînt trimise Parlamentului și Guvernului Republicii Moldova în termen de 10 zile de la data adoptării, cu titlu de informare.

Art. 14. — (1) Guvernatorul (Bașkanul) este persoana oficială supremă a Găgăuziei. Lui i se subordonează toate autoritățile administrațiilor publice ale Găgăuziei.

(2) Guvernatorul Găgăuziei este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat pentru un mandat de 4 ani, pe bază alternativă.

(3) Guvernatorul Găgăuziei trebuie să fie cetățean al Republicii Moldova care

a împlinit vîrsta de 35 de ani și posedă limba găgăuză.

(4) Guvernatorul Găgăuziei este confirmat în funcția de membra al Guvernului Republicii Moldova printr-un decret al Președintelui Republicii Moldova

(5) Aceeași persoană este reeligibilă în funcția de Guvernator al Găgăuziei pentru două mandate consecutiv

(6) Guvernatorul Găgăuziei exercită conducerea activităților autorităților administrației publice și poartă răspundere pentru exercitarea atribuțiilor cu care este investit prin lege.

(7) Guvernatorul Găgăuziei emite, în condițiile prezentei legi, hotărîri și dispoziții care sînt executorii pe tot teritoriul Găgăuziei și intră în vigoare la data publicării.

(8) Guvernatorul Găgăuziei informează anual Adunarea Populară despre activitatea autorităților administrației publice din Găgăuzia.

(9) Suspendarea din funcție, înainte de termen, a Guvernatorului Găgăuziei are loc în cazul dacă acesta nu respectă Constituția Republicii Moldova, prezenta lege, legile locale și hotărîrile Adunării Populare sau dacă a comis o infracțiune.

(10) Decizia de destituire a Guvernatorului Găgăuziei se ia cu votul a două treimi din deputații aleși ai Adunării Populare, iar decizia de destituire a altor persoane oficiale ale autorităților administrației publice cu majoritatea de voturi ale deputaților Adunării Populare.

Art. 15. — (1) Dacă Guvernatorul Găgăuziei din motive de boală sau din alte motive obiective este în imposibi-

litate de exercitare a atribuțiilor, interimatul funcției este asigurat de prim-vicepreședintele Comitetului executiv (Bakannîk Komiteti) al Găgăuziei.

(2) În cazul destituirii Guvernatorului Găgăuziei sau al demisionării acestuia obligațiile lui îi sînt încredințate prim-vicepreședintelui Comitetului executiv.

(3) Noile alegeri se efectuează cel tîrziu peste 3 luni după intervenirea vacanței funcției de Guvernator al Găgăuziei.

Art. 16. — (1) Organul executiv permanent al Găgăuziei este Comitetul executiv care este format de către Adunarea Populară la prima sesiune pentru durata mandatului.

(2) La propunerea Guvernatorului Găgăuziei Adunarea Populară aprobă cu majoritatea de voturi ale deputaților componența Comitetului executiv.

Art. 17. — (1) Comitetul executiv al Găgăuziei asigură:

a) executarea și respectarea Constituției și legilor Republicii Moldova, precum și a actelor normative ale Adunării Populare;

b) participarea la activitatea autorităților administrației publice centrale de specialitate ale Republicii Moldova în problemele ce țin de interesele Găgăuziei;

c) reglementarea, în condițiile legii, a raporturilor de proprietate pe întreg teritoriul, administrarea economiei, construcției social-culturale, sistemului financiar-bugetar local, asistenței sociale, retribuirii muncii, sistemului fiscal local, protecției mediului înconjurător și folosirii raționale a resurselor naturale;

d) determinare structurii și direcțiilor prioritare de dezvoltare a economiei și ale progresului tehnico-științific;

e) elaborarea programelor de dezvoltare economică, socială și național-culturală, de protecție a mediului înconjurător și realizarea lor după aprobarea de către Adunarea Populară;

f) elaborarea și prezentarea bugetului Găgăuziei spre aprobare Adunării Populare și executarea acestuia;

g) soluționarea problemelor ce țin de securitatea ecologică, folosirea rațională, protecția și regenerarea resurselor naturale, instituirea carantinei și declararea zonelor calamităților naturale;

h) elaborarea și realizarea programelor în domeniul învățămîntului, culturii, ocrotirii sănătății, culturii fizice și sportului, asistenței sociale, precum și ocrotirea și valorificarea monumentelor de istorie și cultură;

i) egalitatea în drepturi și libertățile cetățenilor, concilierea națională și civică, ocrotirea legalității și ordinii publice;

j) elaborarea și promovarea politicii demografice științific fundamentate, crearea programelor de urbanizare și de dezvoltare a gospodăriei comunale și de locuințe;

k) funcționarea și dezvoltarea limbilor și culturilor naționale pe teritoriul Găgăuziei.

(2) Comitetul executiv deține dreptul de inițiativă legislativă în Adunarea Populară.

(3) Hotărârile și dispozițiile Guvernatorului și ale Comitetului executiv al Găgăuziei în termen de 10 zile după

adoptare sînt trimise Guvernului Republicii Moldova cu titlu de informare.

Art. 18. — (1) Bugetul Găgăuziei este format din toate tipurile de vărsăminte stabilite de legislația Republicii Moldova și de Adunarea Populară.

(2) Raportul dintre bugetul Găgăuziei și bugetul de stat se stabilește în conformitate cu legile Republicii Moldova cu privire la sistemul bugetar și cu privire la bugetul de stat pe anul corespunzător sub formă de vărsăminte fixe din toate tipurile de impozite și plăți.

Art. 19. — La propunerea Guvernatorului Găgăuziei conducătorii direcțiilor de bransă sînt incluși în componența colegiilor ministerelor și departamentelor Republicii Moldova.

Art. 20. — (1) Tribunalul Găgăuziei este o instanță de gradul doi față de instanțele judecătorești ierarhic inferioare și examinează în calitate de primă instanță cele mai complicate cazuri civile, administrative și penale.

(2) Judecătorii instanțelor de judecată ale Găgăuziei sînt numiți în funcție prin Decretul Președintelui Republicii Moldova la propunerea Adunării Populare a Găgăuziei cu acordul Consiliului Superior al Magistraturii.

(3) Președintele Tribunalului Găgăuziei este din oficiu membru al Curții Supreme de Justiție.

Art. 21. — (1) Procuratura Găgăuziei își desfășoară activitatea în corespundere cu Legea cu privire la Procuratura Republicii Moldova (cu excepțiile prevăzute de prezenta lege).

(2) Procurorul Găgăuziei este numit de către Procurorul General al

Republicii Moldova la propunerea Adunării Populare și este din oficiu membru al Colegiului Procuraturii Generale a Republicii Moldova.

(3) Procurorii ierarhic inferiori ai Găgăuziei sînt numiți de către Procurorul General al Republicii Moldova la propunerea Procurorului Găgăuziei cu acordul Adunării Populare.

Art. 22. — (1) Șeful Direcției de justiție a Găgăuziei este numit și eliberat din funcție de către ministrul justiției Republicii Moldova la propunerea Adunării Populare.

(2) Șeful Direcției de justiție a Găgăuziei este din oficiu membru al colegiului Ministerului Justiției al Republicii Moldova.

Art. 23. — (1) Șeful Direcției securității naționale a Găgăuziei este numit și eliberat din funcție de către ministrul securității naționale a Republicii Moldova la propunerea Guvernatorului Găgăuziei după aprobarea lui de către Adunarea Populară.

(2) Șeful Direcției securității naționale a Găgăuziei este din oficiu membru al colegiului Ministerului Securității Naționale al Republicii Moldova.

Art. 24. — (1) Șeful Direcției afacerilor interne a Găgăuziei este numit și eliberat din funcție de către ministrul afacerilor interne al Republicii Moldova la propunerea Guvernatorului Găgăuziei cu acordul Adunării Populare.

(2) Șeful Direcției afacerilor interne a Găgăuziei este din oficiu membru al colegiului Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova.

(3) Comisarii comisariatelor de poliție din Găgăuzia sînt numiți și eliberați din funcție de către șeful Direcției afacerilor interne a Găgăuziei în numele ministrului afacerilor interne al Republicii Moldova.

(4) Șeful poliției municipale a Direcției afacerilor interne a Găgăuziei este numit și eliberat din funcție de către Guvernatorul Găgăuziei la propunerea șefului Direcției afacerilor interne a Găgăuziei și se află în subordonarea lui operativă.

(5) Comandantul subunității trupelor de carabinieri (trupelor de interne) este numit și eliberat din funcție de către ministrul afacerilor interne al Republicii Moldova la propunerea Guvernatorului Găgăuziei.

Art. 25. — Republica Moldova este garantul realizării depline și necondiționate a împuternicirilor Găgăuziei, stabilite de prezenta lege.

Art. 26. — Centrul administrativ al Găgăuziei se stabilește prin referendum local.

Art. 27. — (1) Prezenta lege este lege organică.

(2) Prezenta lege se modifică și se completează cu votul a trei cincimi din deputații aleși în Parlamentul Republicii Moldova.

*PREȘEDINTELE PARLAMENTULUI,
Chișinău, 23 decembrie 1994. nr.344–XIII
Petru LUCINSCHI*

HOTĂRÎRE pentru punerea în aplicare a Legii privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz Yeri)

Parlamentul adoptă prezenta hotărîre.

Art. 1. — Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz Yeri) se pune în aplicare la data publicării.

Art. 2. — Guvernul, în termen de o lună, de la data publicării legii:

va prezenta Parlamentului propuneri privind aducerea în concordanță a legislației în vigoare cu legea menționată;

va aduce actele sale normative în concordanță cu legea nominalizată;

va asigura revizuirea și anularea de către ministere și departamente a actelor lor normative ce contravin legii menționate;

va elabora și va aproba Regulamentul provizoriu privind referendumul local;

va elabora și va aproba în baza Legii cu privire la alegerile locale Regulamentul provizoriu cu privire la alegerile Guvernatorului Găgăuziei și Regulamentul provizoriu cu privire la alegerile în Adunarea Populară a Găgăuziei.

Art. 3. — Guvernul va crea, pînă la 1 februarie 1995, o comisie mixtă din reprezentanții săi și ai autorităților administrației publice locale ale unor localități din sudul Republicii Moldova, care:

va exercita controlul asupra punerii în aplicare a legii menționate;

va organiza și efectua referendumul local în unele localități din sudul

Republicii Moldova în conformitate cu art.5 și 26 a legii nominalizate:

va organiza și efectua alegerile în Adunarea Populară a Găgăuziei și a Guvernatorului Găgăuziei.

Art. 4. — Guvernul, pînă la 1 februarie 1995, va aloca din bugetul de stat mijloacele financiare necesare

pentru îndeplinirea prevederilor art. 3 din prezenta hotărîre.

Art. 5. — Prezenta hotărîre intră în vigoare la data adoptării.

*PREȘEDINTELE PARLAMENTULUI,
Chișinău, 23 decembrie 1994. nr.345–XIII
Petru LUCINSCHI*

DECRET pentru promulgarea Legii privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz Yeri)

În temeiul articolului 93 din Constituția Republicii Moldova. Președintele Republicii Moldova decretează:

Art. 1. — Se promulgă Legea nr. 344–XIII din 23 decembrie 1994 „Privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz Yeri)”

Art. 2. — Prezentul Decret intră în vigoare la data publicării.

*PREȘEDINTELE REPUBLICII MOLDOVA,
Chișinău, 13 ianuarie 1995, nr.10–p
Mircea SNEGUR*